

WEet, mijn lieve dochtren, dat seer sor[c]hlijc² es teghen liede argueren oft causeren die de werelt in de hant hebben ende die tot haren wille hebben, want aen de selve es seer luttel te winnen, ghelijck dat op een tijt in een grote feeste gebuerde, daer veel heeren ende vrouwen waren vanden marscalck van Clermont, die de werelt in sinen handen hadde, als met hulscher³ spraken, ende wist hem onder heeren ende vro[u]wen wel te houwen. Tot den sel[v]en marscalck sprac een machtige vrouwe, segghende: “Voer waer, ghi hebt God grootelijck te dancken, want ghi sijt voer een wijs ridder geacht, schoon ghenoech ende weet veele wonders. Ghi waert oock gans op recht, en dade u quade tonghe die niet verswighen en mach.” — “Vrouwe,” sprack de ridder, “es dat de quade vleckede ick aen mi hebbe?” — “Mi dunct, jaet”, seyde de vr[o]uwe.⁴ Doin⁵ seydt de riddere: “Mi dunct dat ghi noch een quader hebt, ende ick wil u seggen waeromme. Ghi hebt mi na uwer m[e]yninghen⁶ mijn ghebreckelijckheyt gheseyt ende verweten. Daerom en mach ick niet swighen, ick en moet u de uwe oock segghen. Ende mijn meyninghe es dat ick nyet soe licht van tonghen en ben [als]⁷ ghy sijt.” [d2r] Aldus liet si af ende hadde wel ghewilt datsi gheswigen hadde om veel saken wille die ick niet segghen en wille, al heb ick die ghehoort, dan hi seide haer soe veel en[de] ghenoech dat een ieghelijck seyde dat der dinghen te veel waren ende beter versweghen waren.

Dairom eest beter te veel saechtmoedich te sine dan te snel met sodanighen lieden dye de werelt also in haren handen hebben, te

1. [Eckrich] fol. 14c: .xx. De la dame qui prit tencon au mareschal de Clermont

2. [Vander Noot 1515]: sorhlijc

3. hulscher spraken: mooie praatjes — [Eckrich] fol. 14d: comme de beau parler et de beau mentir — [Furter 1513] fol. C1v: hübschenn reden /

4. [Vander Noot 1515]: vrouwe

5. Doin: Toen

6. [Vander Noot 1515]: moyninghen

7. Ontbreekt in [Vander Noot 1515] — [Furter 1513] fol. C2r: das ich nit byn so lichter [r]ed als jr /

spreken, ende hen niet en scamen so veel oft meer te seggen dan vander saken es.

Daer voer, lieve dochteren, sidi ghewaerscouwet met sodanigen eenige woerden aen te nemen want si seer sorchlijck sijn, dair af ick u noch een exempel segghen wille.

Adus liet si af/ende hadde wel ghewilt dat si ghe
swegen hadde om veel saken wille die ick niet seg
ghen en wille al heb ick die ghehoort Dan hi seide
haer soe veel en ghenoech/dat een ieghelijck seyde
dat der dinghen te veel waren ende beter verswe
ghen waren Daerom eest beter te veel saechtmoe
dich te sine dan te suel/met sodanighen lieden dpe
de werelt also in haren handen hebben te spreken
Ende hen niet en scamen so veel oft meer te seggē
dan vander saken es. Daer voer lieue dochteren
si di ghewaerscouwet/met sodanigē eenige woer
den aen te nemen want si seer sochlijck sijn Daer
af ick v noch een exempel segghen wille

DEt was een rpdere gheuaemt boucrouc/
dien een vrouwe scaemroot wplde maken
De self vrouwe wist wel dz hi wijs ende hups vā
spraken was bouen alle anderē ridderē ende seer
wel hoefs groote heeren ende vrouwen hantierē
cōde/ende in werlijcker wijsheyt wel berecht was
Nu dese in eender feesten daer de vrouwen alder
hande auontueren segghende worden Wat auon
tueren hen alle hen leuen ghesiet waren So veel
als dat deene tot den anderen sprack Lieue gespe
lē/wilt de waerh; seggē heft niemāt vā v dit iaer ō
boelscap gebedē geweest wāt ic ben waerlijck ghe
bedē gheweest Si miñder trouwen seyde die an
dere/ich bē oock gebedē geweest Desghelijck sprac
oock de 3de. Doē sprac deerste tot hē Dalich es die
den haren bi name noemt So verre als ghi de u
we oock noemen wilt seyde dandere/soe ben ick te

H Et was een ryddere, ghe-naemt Boucycout,² dien een vrouwe scaemroot wylde maken. De self vrouwe wist wel dat hi wijs ende huys van spraken was boven alle anderen ridderen ende seer wel hoefs groote heeren ende vrouwen hantieren conde ende in werlijcker³ wijsheyt wel berecht was. Nu [was]⁴ dese in eender fees[t]en daer de vrouwen alderhande avontueren segghende worden, wat avontueren hen alle hen leven gheschiet waren, so veel als dat deene tot den anderen sprack: “Lieve gespelen, wilt de waerheyt seggen: heft niemant van u dit jaer om boelscap⁵ gebeden geweest, want ik ben waerlijck ghebeden gheweest.” — “Bi mijnder trouwen,” seyde die andere, “ick ben oock gebeden geweest.” Desghelijcx sprac oock de derde. Doen sprac deerste tot hen: “Salich es die den haren bi name noemt!” — “So verre als ghi de uwe oock noemen wilt,” seyde dandere, “soe ben ick te [d2v] vreden den mine[n⁶ t]e noemen.” Dwelck si malckanderen op hen trouwe also gheloefden te doene. “So willick beghinnen,” sprack de eerste ende seyde dat Bou[c]icault⁷ ware, die hair lest tot boelscap gebeden hadde. Desghelijcx seyde dandere ende die derde dat hi hen oock lest gebeden hadde. Doen seyden si onderlinghe: “Hi en es gheen ghetrouwe riddere ghelijck wi ghemeint hadden. Wi willen hem tot ons laten comen,” seiden si, “ende verwijten hem dat.” Als hi nu bi hen hen quam, vraechde hi henlien wat hen liefde. “Sidt hier neven ons,” seyden si, “want wi hebben mit u te spreken!” Ende si wilden hem neven hen voeten doen sitten. “Nu ick doer uwe begheerte tot u comen ben,” sprack de riddere, “so legt mi iet dair ic op sitten mach, want sat ick opter eerden neder, de nastelen⁸ souden in mijn hosen

1. [Eckrich] fol. 15a: .xxj. De Bouciquaut et de trois dames

2. Jean Ier Le Meingre alias Jean Le Brave alias Boucicaut, maarschalk van Frankrijk

3. werlijcker wijsheyt: sociale vaardigheid

4. Ontbreekt in [Vander Noot 1515] — [Furter 1513] fol. C2r: Nun was diß vff einer hochzyt /

5. boelscap: in theorie een liefdesrelatie, in de praktijk seks

6. [Vander Noot 1515]: minen ick

7. [Vander Noot 1515]: bouticault

8. nastelen: veters — [Eckrich] fol. 15b: Puis que je sui venu a vostre commandement

breken.” Als si hem dan te sitte[n]⁹ beweecht hadden, seyden si tot hem: “Boucycout, hoe sijn wi in sorghen van u bedrogen te worden, want wi hadden ghemeent dat ghi goet, ghetrouwe riddere waert gheweest, maer ghy en sijt niet anders dan een vrouwen bedriegher!” — “Hoe so,” seyde hi, “mijn lieve vrouwen? Wat hebbick gedaen?” — “Wat ghi gedain hebt,” sprack deen joncfrouwe, “dat weet ghi wel! Ghi hebt mi ende mine ghespellingen tot boelscap ghebeden, ende al dat ghi ons geseyt ende ghelooft hebt, dats al ghelogen. Want ghi niet drie en sijt noch met drie herten, en moechdi gheen drie joeffrouwen lief hebben. Daerom sidi valsch ende bedriechlijck, niet weert te sine onder den ghetale der goeder ridders gherekent te worden!” — “Hebdi [d3r] al gheseyt?”, sprack hi, “so hebdi groot ongelijck, want op die tijt als ick also met u gesproken hebbe, waerdi mi behaghende ende en hadde op die tijt gheen ander ghepeys. Daerom hebdi ongelijck dat ghi mi voir eenen loghenare hout! Doch so moetict verdraghen. Maer ghi en cont anders niet dan mi met uwen woerden uut halen.”¹⁰ Doen si dat hoorden dat hi hen niet volghen¹¹ en wilde, seide deene totten andren: “Ick wil u segghen wat wi doen sullen. Wi willen met hem dansen¹² gaen, die hi hebben wilt.” — “My en lust niet te dansen,” sprack dandere, “ende ick geef u mijn deel.” Desgelijcx sprack oock de derde. Daerop antwoirde Boucicault: “Mijn lieve, lieve

faittes moy mettre des quareaux ou un siege a moy soir. Car se je me soie bas, je pourroie rompre mes ataches, et vous me pourriez mettre asus que ce seroit autre chose. — Oftewel: “Omdat ik uw bevel opgevolgd heb en hier gekomen ben, geef mij dan (tenminste) een kruk of een stoel om op te zitten, want als ik laag moet zitten dan zouden mijn ‘jarretels’ kunnen breken en zoudt u mij ervan kunnen beschuldigen dat dit ergens anders door zou komen.” Met dank aan Jelle Koopmans voor zijn hulp bij de vertaling. De clou van deze erectie-grap werd door Marquart vom Stein onvertaald gelaten en ontbreekt daarom ook bij Thomaes vander Noot. De broek bestond destijds uit losse pijpen die aan een gordel vastgemaakt waren met veters of riempjes.

9. [Vander Noot 1515]: sitte

10. [Eckrich] fol. 15c: mais a souffrir me couvient de vous. Car vous avez voz parlers sur moy — [Furter 1513] fol. C2v: doch muß ich es vertragen / Aber ir habent anders nichtz dann mich mit üwern Worten vß zû richten /

11. [Eckrich] fol. 15c: Et quant elles virent que il ne se esbahissoit point (En toen zij zagen dat hij in het geheel niet verbaasd was) — [Furter 1513] fol. C2v: Da sy das horten *das* er jnen nitt wolt volgen

12. [Eckrich] fol. 15c: Nous en jouerons au court festu (Wij zullen er strootjes om trekken.) — [Furter 1513] fol. C2v: wir wo^ellent hyn zum dantz gon /

vrouwen, ick en ben also niet te deylen oft over te laten, ghelijck ghi segt, want dair niemant van u es dien ic sijn wille.” Dair met stont hi op ende ginck van dair ende midts dien waren si meer bescaempt dan hi.

Daerom en salmen niet argueren oft causeren met den lieden die sodanich sijn, want de menige meint veel te wetene ende wort bedroghen. Vanden welcken ick u noch een ander ghelijckenesse seggen wille.

vreden den minen ick te noemen Dwelck si mal-
kanderen op hen trouwe also gheloeffden te doene
So willick beghinnen sprach de eerste/ende sepdē
dat boucault ware die hair lest tot boelscap gebe-
den hadde Desghelijc sepdē dandere ende die der-
de/dat hi hen doch lest gebeden hadde Doen sepdē
si onderlinghe/hi en es gheen ghetrouwe riddere
ghelijck wi ghemeint haddē Wi willē hem tot os
laten comen seiden si ende verwijten hem dat Als
hi nu bi hen quam vraechde hi henlien wat hē be-
liefde Dide hier neuen ons sepdē si/want wi heb-
ben mit v te spreken/ende si wilden hem neuen hē
voeten doen sitten Nu ick doer uwe begheerte tot
v comen ben sprach de riddere/so legt mi iet dair ic
op sitten mach want satick opter eerden neder de
nastelen soudē in mij hosen brekē. Als si hem dan
te sitte beweecht hadden/sepdē si tot hem Soup-
cout/hoe sijn wi in sorghen van v bedrogē te wor-
den/want wi hadden ghemeent dat ghi goet ghe-
trouwe riddere waert gheweest/maer ghy en sijt
niet anders dan een vrouwen bedriegher Hoe so
sepdē hi/mijn lieue vrouwen/wat hebbick gedaē
Wat ghi gedaen hebt sprach deen ioncfrouwe/dat
weert ghi wel/ghi hebt mi ende mine ghespelinne
tot boelscap ghebeden Ende al dat ghi ons gesept
ende gheloefft hebt/dats al gheloghen Wāt ghi in
drie en sijt noch met drie herten en moechdi gheen
drie ioncfrouwen lief hebben Daerom sidi vallcht
ende bedriechlijck niet weert te sine onder den ghe-
tale der goed ridders gherekent te worden Hebdē

al gheseyt sprach hi So hebdi groot ongelijc Wāt
op die tijt als ick also m; v gesproken hebbe waer
di mi behaghende ende en hadde op die tijt gheen
ander ghepeps Daerom hebdi ongelijch dat ghi
mi voir eenen loghenare hout doch so moerict ver
draghen Naer ghi en cont anders niet dā mi m;
uwen woerden wt halen Doen si dat hoorden dat
hi hen niet volghen en wilde seide deene totten an
dren/ich wil v segghen wat wi doen sullen/wi wil
len met hem dansen gaen die hi hebben wilt Ap
en lust niet te dansen sprach dandere/ende ick geef
v m; deel desgelijc sprach oock de derde Daerop
antwoirde boucicault M;ijn lieue lieue vrouwen
ick en ben also niet te deplen oft ouer te laten/ ghe
lijck ghi segt Want dair niemant van v es dien ic
sijn wille Dair niet stont hi op ende ginck vā dair
ende midts dien waren si meer bescaempt dan hi
Daerom en salmen niet argueren oft causerē m;
den lieden die sodanich sijn Want de menige meit
veel te wetene ende wort bedrogghen. Vandē welc
ken ick v noch eē ander ghelijckensse seggē wille
DEt waren op een tijt drie vrouwen die haer
ten eenen riddere om deswille datti eē vrou
wen bedriegher besculdicht was Den seluen ridd
hadden si in een camere ghesloten/ en hadden alle
drie een teghelijck een ioncfrouwe met hen ende ie
ghelijck een mes inde hant om den seluen rpdder
te dooden/op datti gheen vrouwen meer bedriegē
en soude De riddere dat si ende seyde tot hemlien.
M;ijn lieue vrouwen na dien dz ghi indē sin hebt

H Et waren op een tijt drie vrouwen die haetten eenen riddere om deswille datti een vrouwen bedriegher besculdicht was. Den selven ridder hadden si in een camere ghesloten ende hadden alle drie een ieghelijck een joncfrouwe met hen ende ieghelijck een mes inde hant om den selven rydder te dooden op datti gheen vrouwen meer bedriegen en soude. De riddere dat siende, seyde tot hemlien: “Mijn lieve vrouwen, na dien dat ghi inden sin hebt [d3v] mi te dooden, ende dat ick emmer sterven moet sonder eenighe ghenaden van u te verwerven, soe biddick u alle drie dat ghi my een bede gonnet eer ick sterve.” — “Wel,” seyden si, “begheert de bede! Wi selense u gonnen.” “So biddick u,” seyde de riddere, “dat die gene die de hoerachtichste ende doneerbaertste van u es, mi den eersten steeck gheve.” Daer af waren si al tsamen bescaempt, malckanderen aensiende ende elck in hen selven dinckende: “Gheef ick hem den eersten steeck so wordick daer dore bescaempt ende onteert.” Aldus en dorste hem niemant den eersten steeck gheven ende ontsloten de camer ende lieten den riddere gaen ende sijn leven behouden, ende si bleven bespot.

Nu willic hier met van deser materien swighen ende scriven vanden ghenen dye hen nader werelt stellen, die meer bevaerden ende ter kercwijnghe gaen om hen recreacie ende om hen te verthoonen dan uut devocien.

1. [Eckrich] fol. 15c: .xxij. De trois dames

mi te dooden/ende dat ick emmer steruen moet/so
der eenighe ghenaden van v te verweruen. Doe
biddich v alle drie dat ghi mi een bede gonniet eer
ick sterue Wel sepden si begheert de bede/wi selen
se v gonnen So biddich v sepdē de riddere/dat die
gene die de hoerachtichste ende doneerbaertste vā
v es/mi den eersten steeck gheue Daer af waren
si al tflamen bescaempt/ malckanderen aensende
ende elck in hen seluen dinckende Gheef ick hem
den eersten steeck so wordich daer dore bescaempt
ende onteert Aldus en doeste hem niemāt den eers
ten steeck gheuen ende ontsloten de camer ende lie
ten den riddere gaen ende sijn leuen behouden en
si bleuen bespot Nu willic hier met van deser ma
terien swighen/ende scriuen vanden ghenen dpe
hen nader werelt stellen Die meer beuaerden en
ter herwijnghen gaen om hen recreacie ende om
hen te verthoouen/dan wt deuotien

Ick wil v een exempel segghen van een vrou
we dpe in groter blamacien quam in eender
feesten oft hermessen **D**e selne vrouwe was ioc
wellustich/werelijck met singhen en dansen. Als
dat haer de heeren riddersen ende knechtē lief had
den. **D**welch haren man niet wel en behaechde.
Maer de heeren wildense also hebben Daeront
en doeste hi haer dat niet verbieden sooghende dat
hi de r heeren vriescap daer dore verliesē soude/en
dat si mepnē mochtē dat hi so hatuich ware mits
den welcken hy haer alsoe ter feesten ghaen liet.